

การพัฒนาครูด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ*

ธิดารัตน์ ญาณบุตร¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาครูศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 19 อำเภอสว่างแดนดินสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 ด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผู้ร่วมศึกษาในครั้งนี้ประกอบด้วยครูประจำการ โรงเรียนหนองหลวงวิทยานุกูล จำนวน 10 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 13 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์และแบบประเมินหลักสูตร การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์และสถิติค่าเฉลี่ยเลขคณิต

ผลการวิจัยพบว่า

1. ก่อนการพัฒนาครูประจำการ โรงเรียนหนองหลวงวิทยานุกูล ขาดความรู้ ความเข้าใจและขาดความมั่นใจในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น จึงร่วมกันออกแบบกิจกรรมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นเกลียววงรอบกิจกรรม (Interacting spiral) คือรอบที่ 1 เป็นกิจกรรมพัฒนาโดยการประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและวงรอบที่ 2 นำผลการสะท้อนจากวงรอบที่ 1 มาจัดกิจกรรมเพื่อวางแผนและกำหนดทิศทางการพัฒนา

2. หลังจบกิจกรรมวงรอบที่ 1 แล้วพบว่า ครูผู้สอนมีความรู้ ความเข้าใจ สามารถจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นได้ในระดับปานกลางคิดเป็นคะแนนเฉลี่ย 2.37 จากคะแนนเต็ม 5.00 เนื้อหาที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติม คือ การกำหนดโครงสร้างหลักสูตรการกำหนดเนื้อหาหลักสูตรและการจัดทำคำอธิบายรายวิชาจึงกำหนด ทิศทางการพัฒนาในวงรอบที่ 2 เป็นกิจกรรมการระดมสมอง การมอบหมายงาน ที่กลุ่มเป้าหมายจัดทำขึ้น และกิจกรรมประเมินเอกสารหลักสูตร จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นอีกครั้ง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของครูในการจัดทำหลักสูตร

3. หลังจบกิจกรรมวงรอบที่ 2 พบว่า ครูผู้สอนสามารถจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การทำนาได้ และผลการประเมินหลักสูตรจากผู้เชี่ยวชาญได้คะแนนเฉลี่ย 3.13 จากคะแนนเต็ม 5.00

คำสำคัญ: การพัฒนาครู, หลักสูตรท้องถิ่น, วิจัยเชิงปฏิบัติการ

* บทความวิจัย สาขาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

¹ อาจารย์, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Teacher Development in the Local Curriculum Using Action Research^{*}

Thidarat Thaboot¹

Abstract

The main purpose of this study was to develop teachers for constructing local curriculum through action research. The samples consisted of 10 in-service teachers in Nongluang Wittayanukool School, the 19th Network, Sawangdandin district and 13 teacher informants in Sakonnakhon Primary Educational Service Area Office 2, Sakon Nakorn province, Thailand. They had attended in research action activities for 2 loops of action research cycle while research operating. Three instruments consisting of questionnaire, interview format and curriculum evaluation format were used for data collection. Statistics used for analyzing and interpreting data were mean and analytical description.

The results of the study revealed the following:

1. Teachers in Nongluang Wittayanukool School, from pretest results, lacked of knowledge and understanding, and had low confidence about constructing a local curriculum. The next plan of group activities were practical training about theories and process of constructing the local curriculum.

2. Teachers, after finishing loop 1, had enough knowledge and understandings about constructing a local curriculum. The first draft of local curriculum was constructed by themselves (mean = 2.37 of 5.00). The missing components of their local curriculum were curriculum structure, contents and subject description. The next activity in loop 2 was based on brain storming technique.

3. teachers, after finishing loop 2, were able to construct their local curriculum. The main theme of curriculum was "Growing Rice Curriculum". The mean of curriculum assessment, from the results of curriculum evaluation, was 3.13 of 5.00.

Keywords: Teacher Development, Local curriculum, Action Research

^{*} Research Article from Curriculum and Instruction Program, Faculty of Education, Udon Thani Rajabhat University, Thailand.

¹ Lecturer, Faculty of Education, Udon Thani Rajabhat University.

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรแกนกลางระดับชาติ ที่มารองรับกับแนวทางการพัฒนาและปฏิรูปการศึกษาของไทย ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม 2545 มาตรา 27 วรรค 2 บัญญัติไว้ว่าให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่จัดทำสาระสำคัญของหลักสูตรเป็นสองส่วน ส่วนแรกเป็นหลักสูตรแกนกลาง ส่วนที่สอง เป็นหลักสูตรท้องถิ่น ที่เกี่ยวกับสภาพในชุมชน สังคมและประเทศชาติ มีการแสวงหาความรู้ข้อมูล ข่าวสารและรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการ

ผู้วิจัยได้มีการสำรวจสภาพความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง ความพร้อมของครู ชุมชน ท้องถิ่น พบว่า ท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก แต่สถานศึกษา ยังไม่สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้นมาร่วมจัดทำและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในสถานศึกษาได้ ฉะนั้น เพื่อให้การพัฒนาคนต่อแต่นี้ไปได้รับการแก้ไขให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทย การนำภูมิปัญญา ท้องถิ่น ที่สั่งสมไว้ในบ้านเมืองมาใช้เป็นพื้นฐานสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาคนหรือปฏิรูปการศึกษา จึงมีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องนำมิติทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนา (นิคม ชุมพูนหลวง, 2545, น. 3) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของมงคล แก้วพะเนาว์ (2545, น.1) ที่ว่าประเทศมีสิ่งที่ทรงคุณค่าอยู่ มาก เช่น ด้านการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมซึ่งได้รับการ สืบทอดหลักการ วิธีการ และประสบการณ์กันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน อย่างต่อเนื่อง การนำภูมิปัญญา ชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตร จึงเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของนักเรียนในชุมชนนั้น ๆ อย่างแท้จริง

ซึ่งข้อมูลจากการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ในกลุ่มเครือข่ายการศึกษาที่ 19 สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 โดยโรงเรียนหนองหลวงวิทยานุกูล เป็นต้นแบบในการจัดทำ และใช้หลักสูตรที่จัดทำขึ้นเป็นปีที่ 2 ในปีการศึกษา 2548 คณะกรรมการวิชาการ โรงเรียน เห็นว่า หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีในช่วงชั้นที่ 2 จะต้องมีการปรับปรุง พัฒนาเนื้อหา กระบวนการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นให้เหมาะสม ให้เป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่น อย่างแท้จริง และจากการประเมินของคณะกรรมการสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพ การศึกษา (สมศ.) รอบที่ 1 ปีการศึกษา 2548 ของโรงเรียนหนองหลวงวิทยานุกูล พบว่า มาตรฐานที่ 25 สถานศึกษามีหลักสูตรมีความเหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นอยู่ในระดับพอใช้ พิจารณาจากค่าเฉลี่ยของระดับคุณภาพตัวบ่งชี้คือ 2.75 (จาก ค่าเฉลี่ยของระดับคุณภาพตัวบ่งชี้เต็ม 4.00) (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา,

2549) คณะกรรมการวิชาการคณะครูและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียน จึงได้ประชุมปรึกษาหารือหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันที่ประชุมได้วิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาเพื่อสรุปแล้วหาทางในการพัฒนาได้ข้อสรุปว่าครูจำนวนร้อยละ 65 ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น ครูไม่เห็นความสำคัญและความจำเป็นเพราะไม่ได้ใช้สอบแข่งขันทางวิชาการ วิทยากรหรือปราชญ์ท้องถิ่นขาดความรู้เรื่องกระบวนการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้เรียน ขาดการประสานงานกับชุมชน ขาดการนิเทศติดตาม ช่วยเหลือจากโรงเรียนและผู้บริหารซึ่งเป็นปัญหาอย่างต่อเนื่องที่ผ่านมา ควรได้รับการพัฒนาอย่างจริงจัง

จากสภาพปัญหาที่ครูขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาครูให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นตามแนวทางพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น ด้วยกิจกรรมพัฒนาการประชุมเชิงปฏิบัติการโดยยึดหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา พัฒนาปรับปรุงหลักสูตรท้องถิ่นให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่นของโรงเรียนศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 19 ดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาครูด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นโรงเรียนเรียนหนองหลวงวิทยานุกูล ศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 19 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

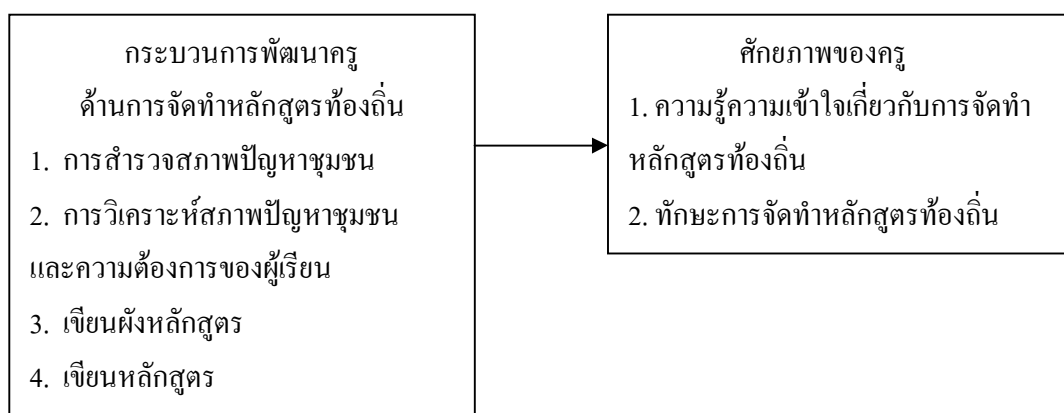
การพัฒนาครูด้านการจัดหลักสูตรท้องถิ่นในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอน และแนวทางเกี่ยวกับการจัดทำกรอบหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับสถานศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) การพัฒนาหลักสูตร (บุญเลี้ยง ทุมทอง, 2553; วิชัย วงษ์ใหญ่, 2554) และขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ รวมถึงวิธีสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมของสังกัดอุทรานันท์ (2532) แล้วนำมาบูรณาการ คัดแปลงเป็นขั้นตอนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมี 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาจุดมุ่งหมายหลักสูตรแม่บท
2. นำผลการศึกษา ผลการวิเคราะห์สภาพของสถานศึกษาไปใช้
3. วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น
4. การกำหนดจุดประสงค์
5. กำหนดเนื้อหา
6. กำหนดคาบเวลาเรียน

7. จัดทำคำอธิบาย/เนื้อหารายวิชา

8. จัดทำเอกสารหลักสูตร

ในการวิจัยครั้งนี้ เน้นกระบวนการพัฒนาครูด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยใช้หลักวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research Principle) ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ตามแนวคิดของเคมมิสและแม็คแท็กการ์ด (Kemmis and Mc Taggart, 1988, pp.11 – 15) เพื่อปรับปรุงหรือพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนหนองหลวงวิทยานุฎ ศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 19 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร โดยดำเนินการเป็นสองวงจรรอบ ซึ่งแต่ละวงจรรอบประกอบไปด้วย 1) การวางแผน (Planning) 2) การปฏิบัติ (Action) 3) การสังเกต (Observation) 4) การสะท้อนผล (Reflection) หรือเรียกว่า วงจร PAOR โดยให้ครูมีความสามารถในด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ทักษะ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและเจตคติที่ดีต่อการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น สามารถนำมาสรุปเป็นแผนภาพกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การพัฒนาครูด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนหนองหลวงวิทยานุฎ ศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 19 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนครเขต 2 ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ตามแนวคิดของ Kemmis and Mctaggart (1988, pp. 11-15) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาครูด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ศูนย์เครือข่ายที่ 19 อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนครเขต 2 หลักสูตรท้องถิ่น โดยมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

กลุ่มผู้ร่วมวิจัย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยในครั้งนี้กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาเป็นครูผู้สอนกลุ่มศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 19 โรงเรียนหนองหลวงวิทยานุกูล จำนวน 10 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ เพิ่มเติมสาขาการศึกษาปฐมวัยและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่สมัครใจเข้าร่วมพัฒนาเพื่อการศึกษา ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน 1 คน ครูชำนาญการพิเศษ 4 คน ศึกษานิเทศก์ 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรท้องถิ่น 4 คน และปราชญ์ท้องถิ่น 2 คน รวมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด จำนวน 13 คน

การดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีการดำเนินการวิจัย 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การกำหนดการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ระยะที่ 2 การพัฒนาการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และระยะที่ 3 การประเมินผลและสะท้อนผลการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ 1 การกำหนดการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การดำเนินการวิจัยในระยะนี้ เป็นการศึกษาสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และส่วนที่เกี่ยวกับสภาพในชุมชน สังคม และประเทศชาติ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา โดยวิเคราะห์จากเอกสาร แล้วนำมาเป็นข้อมูลในการกำหนด 1) สำรวจความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 2) แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 3) เครื่องมือและเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินหลักสูตร

ระยะที่ 2 การพัฒนาการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

การดำเนินการระยะนี้ ผู้วิจัยได้แนวหลักวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของเคมมิส และแม็คแท็กการ์ด (Kemmis and Mc Taggart, 1988, pp.11 – 15) มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นการวางแผน (Planning) ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาสภาพความต้องการในการพัฒนาครูด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น กำหนดรูปแบบที่ต้องการพัฒนาครูโดยใช้แบบสอบถามแบบปลายเปิด จัดลำดับความสำคัญแล้วนำข้อมูลที่ได้มาจัดทำแบบในการพัฒนา โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง

ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติการ (Action) ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนาครูด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นตามแผนที่วางไว้เพื่อให้คณะครูมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและสามารถจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผ่านการประเมินหลักสูตรจากผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นที่ 3 ขั้นสังเกต (Observation) ผู้วิจัยสอบถาม สัมภาษณ์และประเมินกลุ่มเป้าหมาย วิทยากร และผู้เข้าร่วมงาน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นได้ถูกต้องเหมาะสม

ขั้นที่ 4 ขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติการ (Reflection) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ออกจากการปฏิบัติกิจกรรมที่ 1-2 คือความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรและกระบวนการจัดทำหลักสูตร วิเคราะห์แต่ละกิจกรรม แล้วรวบรวมเรียบเรียงข้อมูลที่ได้ในแต่ละกิจกรรมแล้วสะท้อนผลทั้ง 2 กิจกรรมว่าประเด็นใดบรรลุเป้าหมาย ประเด็นใดไม่บรรลุเป้าหมายแล้วนำข้อมูลที่ได้นำไปปรับแผนเพื่อพัฒนาในรอบที่ 2 ต่อไป

ระยะที่ 3 การประเมินผลและสะท้อนผลการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การวิจัยระยะนี้เป็นการดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อมูลวิธีการและระยะเวลาที่ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น คือ มีการสะท้อนผลการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยให้ครูผู้สอนสะท้อนผลการพัฒนาการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นว่ามีพัฒนาการดีขึ้นจากปัจจัยอะไรบ้างและข้อเสนอแนะเพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเพื่อการพัฒนาครูด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมี 3 ฉบับดังนี้

1. แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพความต้องการ ได้รับการพัฒนาในด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เป็นชนิดไม่มีโครงสร้าง จำนวน 10 ข้อ ใช้สำรวจข้อมูลเบื้องต้น

2. แบบสัมภาษณ์วิทยากรเกี่ยวกับผลที่กลุ่มเป้าหมายได้รับจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นชนิดไม่มีโครงสร้าง จำนวน 10 ข้อ ในด้านความรู้ ความเข้าใจในการจัดหลักสูตรท้องถิ่น

3. แบบประเมินเอกสารหลักสูตรท้องถิ่นตามองค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ ใช้สำหรับให้กลุ่มผู้เข้าร่วมประเมินหลักสูตรท้องถิ่นที่จัดทำขึ้น เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2543, น. 100) จำนวน 6 ข้อ ซึ่งหัวข้อที่ใช้ในการประเมินประกอบด้วย ชื่อหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร คำอธิบายรายวิชา โครงสร้างเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวงจรการดำเนินการ คือ วงรอบที่ 1 ตั้งแต่วันที่ 1 เดือน เมษายน พ.ศ. 2554 ถึงวันที่ 30 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2554 และวงรอบที่ 2 ตั้งแต่วันที่ 1 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2554 ถึงวันที่ 31 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2555 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. สำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น
2. เก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในการพัฒนาครูด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

3. ผู้วิจัยสรุปผลวิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อน ของการพัฒนาครูด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อเสนอแนะแนวทางปรับวิธีการหรือเครื่องมือที่จะเสริมการพัฒนาได้เพิ่มขึ้นจากข้อมูลที่มี และองค์ประกอบย่อยที่พบ

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การจัดกระทำข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยนำแต่ละประเด็นคำถาม มารวบรวมเรียบเรียงถ้อยคำและตรวจสอบคุณภาพข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบคุณภาพข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation Technique) เพื่อประเมินสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นว่ามีสิ่งใดที่ปฏิบัติได้ดี หรือเหมาะสมมากน้อยเพียงใดอย่างไร มีปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นหรือไม่ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหาวิธีแก้ไขและพัฒนาให้ดีขึ้นต่อไป

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ดังนี้

2.1 ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำข้อมูลที่ได้จากการสอบถาม การสัมภาษณ์และการประเมินเอกสารหลักสูตรมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการบรรยายหรือการพรรณนาวิเคราะห์

2.2 ข้อมูลเชิงปริมาณ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้ ค่าเฉลี่ย และนำผลมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง มีความเหมาะสม มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง มีความเหมาะสม มาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง มีความเหมาะสม ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง มีความเหมาะสม น้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง มีความเหมาะสม น้อยที่สุด

สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาครูด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนหนองหลวงวิทยานุกูล ศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 19 อำเภอสว่างแดนดิน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. จากการประชุม สอบถามและสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนก่อนการพัฒนาครู พบว่า คณะครูขาดความรู้ความเข้าใจ ไม่เห็นความสำคัญและความจำเป็นในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษานั้นพบว่าสถานศึกษาและชุมชนท้องถิ่นไม่ได้ร่วมกันจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากนี้ยังพบว่า คณะครู ชุมชน

ผู้ปกครอง นักเรียน มีความต้องการที่จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ไว้สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน จึงได้ร่วมกันกำหนดกิจกรรมพัฒนาที่เหมาะสมเพื่อแก้ปัญหา และพัฒนาโดยจัดทำแผนปฏิบัติการ และดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้

2. ผลการดำเนินการตามกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ รอบที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันปัญหาการพัฒนาครูด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น พบว่า ครูยังไม่มีความรู้ ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น ดังสะท้อนจากการทำแบบสอบถามและการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายบางส่วน เช่น

“... เป็นหลักสูตรที่ต้องทำขึ้นใหม่ ไม่เข้าใจเนื้อหา และเห็นว่าไม่สามารถนำไปสอนเรียนต่อไปได้ ...”

(อ.ดวงจันทร์. 9 ก.ค. 54 : สัมภาษณ์)

“... ต้องให้คนมีความรู้จริงๆ จึงจะสอนได้ เชิญวิทยากรภายนอกมาช่วยสอนจะได้ไหม และต้องการเอกสารประกอบการทำหลักสูตรท้องถิ่นพร้อมยกหลักสูตรตัวอย่างท้องถิ่น ..”

(อ.รัชชาติ. 9 ก.ค. 54 : สัมภาษณ์)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นตามกรอบเนื้อหาที่กำหนด โดยการรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ของกลุ่มเป้าหมาย ผลที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ คือ คณะครูได้มีการฝึกปฏิบัติการเขียนหลักสูตรท้องถิ่น ปฏิบัติกิจกรรมตามใบงานเรื่องการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ทำให้ครูทุกคนผ่านเกณฑ์การประเมิน ร้อยละ 80 และยังมีเนื้อหาบางเรื่องที่จะต้องมีการนำไปปรับปรุงพัฒนา ในวงรอบต่อไป

ด้านการประเมินหลักสูตร ผู้วิจัยได้จัดให้มีการประเมินเอกสารหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญตามองค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ พบว่า ชื่อหลักสูตร จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง กิจกรรมการเรียนการสอน การประเมินผล มีความเหมาะสม อยู่ในระดับน้อย ส่วนคำอธิบายรายวิชายังอยู่ในระดับน้อย คิดเป็นคะแนนเฉลี่ย 2.37 (จากคะแนนเต็ม 5.00) สรุปว่า กลุ่มเป้าหมายสามารถนำความรู้ความเข้าใจจากการประชุมเชิงปฏิบัติการมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นได้ ส่วนเรื่องที่มีปัญหาซึ่งจะต้องนำไปปรับปรุงพัฒนาในการจัดทำหลักสูตรในวงรอบต่อไปคือ การกำหนดโครงสร้างเนื้อหาหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดทำคำอธิบายรายวิชา

3. ผลการดำเนินการพัฒนาในวงรอบที่ 2 ผู้วิจัย กลุ่มผู้ร่วมวิจัยและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันจัดประชุม เพื่อนำเอาประเด็นปัญหาที่พบในวงรอบที่ 1 มาปรับปรุงแก้ไข พัฒนาให้บรรลุตามความมุ่งหมายที่วางไว้โดยนำเทคนิคการระดมสมอง ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น แล้ววางแผนดำเนินการโดยให้มีการมอบหมายภาระงานให้กลุ่มเป้าหมายปฏิบัติงานในประเด็นปัญหาในวงรอบที่ 1 ต่อไป ซึ่งมีวิทยากรคอย

ช่วยเหลือ แนะนำ เพื่อเพิ่มความมั่นใจให้กับกลุ่มเป้าหมาย พร้อมทั้งกำหนดระยะเวลาปฏิบัติงาน แล้วนำผลการปฏิบัติงานมาประเมินอีกครั้งเพื่อให้ได้หลักสูตรที่ดีมีประสิทธิภาพเหมาะสมที่จะนำไปใช้จัดกิจกรรม การเรียนการสอนในสถานศึกษา ซึ่งพบว่า ครูผู้สอนสามารถจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการทำนาได้ และผลการประเมินหลักสูตรจากผู้เชี่ยวชาญได้คะแนนเฉลี่ย 3.13 (จากคะแนนเต็ม 5.00) และผลการประเมินจากแบบประเมินหลักสูตรท้องถิ่นที่ได้พัฒนาครู ปรากฏว่า สามารถเรียงลำดับความสามารถในการจัดทำหลักสูตรจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านชื่อหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างเนื้อหา การประเมินผลหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน และคำอธิบายรายวิชาตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการจากการวิจัยการพัฒนาครูด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 19 โรงเรียนหนองหลวงวิทยานุกูล อำเภอสว่างแดนดิน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 โดยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research Principle) ซึ่งเป็นการดำเนินการอย่างเป็นระบบ ตามแนวคิดของเคมมิสและแม็คแท็กการ์ด (Kemmis and McTaggart, 1988) จากผลการวิจัยได้รวบรวมข้อคิดเห็นต่างๆ ตลอดจนผลการวิจัยและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาประกอบการอภิปราย ดังนี้

1. การศึกษาและการพัฒนาครูด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

ในการพัฒนาครูด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 19 โรงเรียนหนองหลวงวิทยานุกูล อำเภอสว่างแดนดิน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 ในครั้งนี้ คณะครูมีความรู้ความเข้าใจและสามารถจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นได้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการดำเนินการตามแผนตามกระบวนการพัฒนา ของหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research Principle) โดยดำเนินการเป็น 2 วงรอบ (Spiral) ซึ่งเป็นการวิจัยที่ปฏิบัติอย่างเป็นระบบที่แก้ปัญหาเฉพาะด้าน ทั้งนี้ผู้วิจัยและผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการศึกษาได้ร่วมกันปฏิบัติทุกขั้นตอนตั้งแต่ การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกตและการสะท้อนผล มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีการวิเคราะห์ปัญหาการปฏิบัติงานเป็นระบบตามขั้นตอนที่วางไว้ ร่วมกันกำหนดกิจกรรมพัฒนาที่เหมาะสมเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับสมเกียรติ ศรีจักรวาล (2543) ที่กล่าวว่า การทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา การพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรสามารถกระทำได้โดยผ่านกระบวนการฝึกอบรมหรือประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นรูปแบบการฝึกอบรมที่ส่งเสริมให้ผู้เข้าประชุมเกิดความรู้ทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ สามารถนำสิ่งที่ได้รับไปปฏิบัติงานในสถานการณ์จริงในโรงเรียนที่มีการนำเอาเทคโนโลยีหรือแนวทางการปฏิบัติใหม่มาใช้จำเป็นต้องให้บุคลากรมีความรู้ ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติงานได้ (รัฐศาสตร์ สุขสวัสดิ์, 2550) ทั้งนี้ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ปราชญ์ชาวบ้าน และนักเรียน ควรมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับอุไรวรรณ จันทรัตน์ (2553),

คมคาย เชียงบาล (2551), ธีรชัย เนตรดอนอมศักดิ์ และลัดดา คิลน้อย (2544) ที่ส่งเสริมให้มีการกระจายอำนาจการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยให้ครูและชุมชนมีบทบาทในการปรับปรุงหลักสูตรและสัมพันธ์กับภูมิปัญญาท้องถิ่น นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่ของนักเรียนในท้องถิ่นนั้นๆ อย่างแท้จริง

2. ระยะเวลาการพัฒนาคู่มือด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ และการสะท้อนผลการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น พบว่า การดำเนินการหลังจบกิจกรรมวงรอบที่ 1 และพบว่าครูผู้สอนมีความรู้ ความเข้าใจ สามารถจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นได้ อยู่ในระดับน้อย คิดเป็นคะแนนเฉลี่ย 2.37 (จากคะแนนเต็ม 5.00) หลังจบกิจกรรมวงรอบที่ 2 พบว่า ครูผู้สอนสามารถจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การทำนาได้ และผลการประเมินหลักสูตรจากผู้เชี่ยวชาญได้คะแนนเฉลี่ย 3.13 (จากคะแนนเต็ม 5.00) และผลการประเมินจากแบบประเมินหลักสูตรท้องถิ่นที่ได้พัฒนาคู่มือ ปรากฏว่า รอบที่ 1 และรอบที่ 2 สามารถเรียงลำดับความสามารถในการจัดทำหลักสูตรจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านชื่อหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างเนื้อหา การประเมินผลหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน และคำอธิบายรายวิชา จะเห็นได้ว่า การได้รับคำแนะนำช่วยเหลือ การฝึกปฏิบัติซ้ำ การมีส่วนร่วมจากผู้ที่เกี่ยวข้องจึงทำให้คณะครูกลุ่มผู้ร่วมศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไคค์ ที่กล่าวถึงกฎแห่งความพร้อม ที่ว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ดีหากมีความพร้อม ด้านร่างกายและจิตใจ รวมทั้งกฎแห่งการฝึกหัด ที่ว่า การฝึกหัดหรือการกระทำบ่อยๆ ด้วยความเข้าใจจะเกิดความชำนาญ ซึ่งการวิจัยนี้ได้มีการปฏิบัติ 2 วงรอบ และกฎแห่งการใช้ ที่ว่า ความมั่นคงของการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีหากนำไปใช้บ่อยๆ (ทิสนา แจมมณี, 2545) การนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการผสมผสาน หรือบูรณาการวิจัย การบริการวิชาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นนับเป็นยุทธวิธีที่จะทำให้เกิดประโยชน์กับท้องถิ่น และสถานศึกษา (พจน์ สะเพียรชัย, 2555)

การพัฒนาคู่มือด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นทั้ง 2 วงรอบ โดยใช้กิจกรรมพัฒนาการประชุมเชิงปฏิบัติการ จัดวิทยากรบรรยายให้ความรู้ความเข้าใจและฝึกปฏิบัติเพิ่มเติมมากขึ้น ทำให้ผลการประเมินการประชุมเชิงปฏิบัติการและการประเมินหลักสูตรอยู่ในระดับมากเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เกิดการพัฒนามากขึ้น ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากกระบวนการจัดการประชุมที่มีการจัดหลักสูตรการประชุมเพื่อพัฒนา โดยการสรรหาจากผู้ที่มีความสนใจต้องการเปลี่ยนแปลงและมีแรงจูงใจที่จะพัฒนา มีการประชุมเพื่อหาแนวทางและวิธีการพัฒนาที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของบุคลากรและบริบทของโรงเรียนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรและบริบทของโรงเรียนของ จันทราณี สงวนนาม (2545, น. 2) ที่กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรต้องมีกระบวนการในการพัฒนา และ

กระบวนการนั้นต้องเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ การพัฒนาครูด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นจึงเป็นการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และความเข้าใจ สามารถใช้กลยุทธ์ที่เหมาะสมมาสร้างหลักสูตรแก้ปัญหาและพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐาน ที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพในอนาคตได้ ซึ่งสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2551) ที่กล่าวว่า หลักสูตรทุกระดับเปรียบเสมือนแหล่งที่จะนำ สิ่งต่างๆ ที่เรียนรู้ มาใช้จริง คือการเชื่อมโยงทั้ง 2 ส่วน เข้าด้วยกัน ได้อย่างเหมาะสม โดยการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงในลักษณะจากท้องถิ่นสู่หลักสูตรและเชื่อมโยงหลักสูตรสู่ท้องถิ่น

ดังนั้น การพัฒนาครูด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยกิจกรรมพัฒนาการประชุมเชิงปฏิบัติการและประเมินเอกสารหลักสูตรที่กลุ่มเป้าหมายจัดทำขึ้น จึงเป็นการเพิ่มเติมศักยภาพเพิ่มเติมความรู้ ความเข้าใจ ให้สามารถแก้ไขปัญหาในการทำงานทำให้การปฏิบัติงานจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียน ชุมชน ท้องถิ่นและสถานศึกษา บรรลุผลตามความมุ่งหมายที่วางไว้ทุกประการ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ควรให้คณะครู ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการทุกขั้นตอน การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการหรือการใช้กิจกรรมพัฒนาการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นต้องให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน
2. ควรศึกษาแหล่งเรียนรู้ และหาวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญ ชำนาญการในเรื่อง ที่จะจัดทำมาร่วมดำเนินการ ซึ่งจะเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน และจะสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่ท้องถิ่นในทุกช่วงชั้น เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้ประเด็นต่างๆ ในท้องถิ่นอย่างลึกซึ้งและต่อเนื่อง
2. ควรมีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นหรือเรื่องอื่นๆ เช่น การวิจัยในชั้นเรียน การเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยใช้หลักการ วิธีการ ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นตัวอย่าง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- _____. (2552). แนวทางในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- คมคาย เชียงบาล. (2551). การพัฒนาหลักสูตรผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร ในท้องถิ่นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. การศึกษาค้นคว้าอิสระ การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- จันทร์ธานี สงวนนาม. (2545). ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์.
- ดวงจันทร์ บัวภา. วันที่ 9 กรกฎาคม 2554. ครุชานาญการพิเศษ. ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นตามกรอบแนวทางเนื้อหาที่กำหนด.
- ทิสนา แยมมณี. (2545). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรชัย เนตรถนอมศักดิ์, และลัดดา สิลน้อย. (2544). การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- นิคม ชมภูหลง. (2544). เทคนิคและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (ฉบับปรับปรุง). มหาสารคาม: อภิชาตการพิมพ์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2543). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2553). การพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พจน์ สะเพียรชัย. (2555). แนวคิดการผสมผสานการวิจัยการเรียนการสอนกับการพัฒนาท้องถิ่น. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, 1(1), 1-7.
- มงคล แก้วพะเนาว์. (2546). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การทำเครื่องปั้นดินเผา. การศึกษาค้นคว้าอิสระ การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- รักษาดิ จินดา. วันที่ 9 กรกฎาคม 2554. ครุชานาญการพิเศษ. ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นตามกรอบแนวทางเนื้อหาที่กำหนด.

- รัฐศาสตร์ สุขสวัสดิ์. (2550). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เรื่อง ประเพณี
ลากพระ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านบางคาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา
เขต 1. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). มหาวิทยาลัยทักษิณ,
สงขลา.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2554). การพัฒนาหลักสูตรอุดมศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อาร์ แอนด์ ปริ้นท์.
- สังัด อุทรนันท์. (2532). ทฤษฎีหลักสูตร. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์.
- สมเกียรติ ศรีจักรวาล. (2543). เทคนิคการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:
วิญญูชน.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (2549). รายงานการประเมินคุณภาพภายนอก
สถานศึกษาระดับการศึกษาพื้นฐาน โรงเรียนหนองหลวงวิทยานุกุล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
สกลนคร เขต 2. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- อุไรวรรณ จันทรัตน์. (2553). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการทำข้าวโป่งสมุนไพรเพื่อสุขภาพ
กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. การศึกษาค้นคว้าอิสระ
การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
มหาสารคาม.
- Kemmis, S. and McTaggart, R. (1988). *The action research planner*. Victoria: Deakin
University Press.
